

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve **Harry (Chaim) Schimmel'in** anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne** teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." - Rabi Sacks

Bamidbar

Liminal Mekân

Bu hafta başladığımız kitabın adı birçok dile "Sayılar" şeklinde çevrilmiştir ve bunun bariz bir sebebi vardır. Kitap bir nüfus sayımıyla başlamaktadır. Hatta kitabın sonuna doğru ikinci bir nüfus sayımı daha vardır. Bu bakışla, kitabın merkezi teması demografidir. Kitabın başında hâlâ Sinay'da bulunan, ama kitabın bitiminde Vaat Edilmiş Toprakların eşiğine varacak olan Bene Yisrael şimdi, askeri hizmete uygun yaşta yaklaşık 600.000 erkekten oluşan oldukça büyük bir ulustur.

Ancak Yahudi geleneği içinde bu kitap Bamidbar ("Çölde") adıyla anıla gelmiştir ve bu da oldukça farklı bir tema anlamına gelmektedir. Yüzeysel bir bakışla bu ismin sebebi, kitabı açan pasuktaki ilk ayırt edici ifadenin *Bemidbar Sinay* (Sinay Çölü'nde) olmasıdır. Ama iki antropolog, Arnold van Gennep ve Victor Turner'in çalışmaları daha derin bir olasılığın varlığını önermektedir. Anlaşılan o ki, Yisrael'in, kendisini şekillendiren yaşam deneyiminin çölde meydana geldiği gerçeği, yüksek düzeyde önem taşımaktadır. Çünkü halkın, Tora'nın en devrimci fikirlerinden birini, başka bir deyişle, ideal bir toplumun,

Tanrı'nın hükümrancılığı altında herkesin eşit saygınlığa sahip olduğu bir toplum olduğu fikrini fiiliyatta tecrübe ettiği yer burasıdır.

Arnold van Gennep, *The Rites of Passage* adlı kitabında, toplumların, bir durumdan diğerine - örneğin çocukluktan yetişkinliğe veya bekârlıktan evliliğe - geçişi işaretlemek üzere bazı ritüeller geliştirdiklerini öne sürmüştür. Bunlar üç aşama içerir. İlki "ayrılma", yani geçmişten simgesel bir kopuştur. Üçüncüsü "bütünleşme", yani topluma yeni bir kimlikle tekrar dâhil olmaktır. Bu ikisi arasında, hayati öneme sahip olan "geçiş" aşaması yer alır. Bu aşamada, önceki kimliğine elveda demiş, ama henüz alacağı yeni kimliğe merhaba dememiş olan kişi yeniden kalıba dökülür, yeniden doğar, yeniden şekillendirilir.¹

Van Gennep, bir anlamda, eski ile yeni arasındaki sahipsiz bölgede bulunduğunuz bu ikinci durumu tarif etmek için, Latince "eşik" anlamına gelen *liminal* terimini kullanmıştı. İşte, çölün Yisrael için simgelediği şey açıkça budur:

¹ Arnold Van Gennep, *The Rites of Passage* (University of Chicago Press, 1960) [*Geçiş Ritleri* (Nora Kitap, 2021)].

Mısır ve Vaat Edilmiş Topraklar arasındaki *liminal* mekân. Bu mekânda, Yisrael, artık bir kaçak köleler grubu değil, "bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus" olarak yeniden doğmuştur. Çöl - kimseye ait olmayan, yerleşik hiçbir nüfusu, hiçbir şehri, hiçbir uygarlık düzeni bulunmayan bir bölge olarak - Yaakov'un torunlarının, Tanrı ile baş başayken, bir kimliği üzerlerinden attıkları ve yeni bir kimliğe büründükleri yerdir.

Bu analiz, Şemot kitabındaki ayrıntılardan bazılarını anlamamıza yardımcı olur. Kapı pervazlarının *korban* kanıyla işaretlenmesi (Şemot 12:7) ilk aşama olan "ayrılığın" bir parçasıdır. Bu dönemde, eski yaşamınızı geride bırakıp çıkmakta olduğunuz kapı, özel bir simgesel öneme sahiptir.

Kızıldeniz'in yarılışı da buna benzer. Bir şeyin ikiye ayrılması ve iki parçanın arasından bir şeyin veya birinin geçmesi, simgesel bir "geçiş" hareketidir. Bunun bir örneğini, Tanrı'nın Avraam'a, çocuklarının gelecekteki sürgün ve köleliğini anlattığı olayda görmekteyiz (Bereşit 15:10-21). Avraam hayvanları bölmektedir, Tanrı denizi ayırmaktadır; ama evre değişimini işaretleyen asıl şey, iki yarımın arasında gerçekleşen geçiş hareketidir.

Dikkat ederseniz, Yaakov da, Tanrı ile olan iki karşılaşmasını *liminal* mekânda, kendi eviyle Lavan'ın evi arasındaki yolculukları sırasında yaşamıştır (Bereşit 28:10-22 ve Bereşit 32:22-32).

Victor Turner bu analize ilave bir öge katmıştır. Turner, toplum ile, *communitas* adını verdiği kavram arasında bir ayırım yapar. Toplum her zaman yapı ve hiyerarşi ile kendini belli eder. Bazıları güce

sahiptir, bazıları değildir. Statü ve onur sınıfları, kastları, rütbeleri, sıralamaları ve derecelendirmeleri vardır.²

Turner'in görüşüne göre, *liminal* mekân deneyimini canlı ve dönüştürücü yapan, çölde hiç hiyerarşi olmamasıdır. Bunun yerine, "yoğun bir yoldaşlık ve eşitlik" vardır. Burada "seküler rütbe ve statü ayrımları ortadan kalkmakta veya homojenleşmektedir." Çölün kimseye ait olmayan ortamında baş başa kalan insanlar "temel ve sade insani bağı" deneyimlerler. İşte Turner'in *communitas* terimiyle kastettiği budur: kısa, ama hafızalarda yer eden bir dönem boyunca herkesin eşit olduğu, ender ve özel bir durum.³

İşte şimdi, *midbar*, yani "çöl"ün, Yisrael'in manevi yaşamındaki anlam ve önemini anlamaya başlıyoruz. Çöl, Bene Yisrael'in, Tanrı'nın onları O'na ve birbirlerine bağlayan aracısız yakınlığını, daha önce hiç hissetmedikleri ve daha sonra bir daha da kolay kolay hissetmeyecekleri bir yoğunlukla deneyimledikleri yerdi.

Peygamber Oşea'nın, Tanrı adına konuşarak, Yisrael'in, tabiri caizse, ikinci bir balayı yaşayacağı bir günden bahsederken anlatmak istediği de budur:

"Bu yüzden şimdi onun aklını çeceğim, onu çöle götüreceğim ve ona nazikçe konuşacağım... Orada, gençlik günlerinde olduğu gibi cevap verecek bana, Mısır'dan çıktığı gündeki gibi. "O gün," diyor A-Şem, "Beni 'Kocam' diye adlandıracaksın;

² Victor Turner, *The Ritual Process* (Transaction Publishers, 1969) [Ritüeller: Yapı ve Anti-Yapı (İthaki Yayınları, 2018)].

³ Victor Turner, *Dramas, Fields and Metaphors* [Dramalar, Alanlar ve Metaforlar] (Cornell University Press, 1974).

artık Beni 'Efendim' diye
adlandırmayacaksınız"

Oşea 2:14-16

Ayrıca şimdi, Bamidbar'ın başındaki anlatımın önemini de anlayabiliriz. Bu anlatımda on iki kabile, Mişkan'ın dört yanında üçer sıra halinde, Kutsal Mekân'dan eşit mesafede kamp halindedir. Her kabile farklıdır, ama (özel göreve sahip Leviler haricinde) hepsi eşittir. Aynı yiyeceği, gökten gelen *manı* yemekteler. Aynı içeceği - bir kaya veya kuyudan gelen suyu - içmektedirler. Henüz hiçbiri kendisine ait bir toprağa sahip değildir, çünkü çölün hiç sahibi yoktur. Aralarında ekonomik veya topraksal hiçbir çatışma yoktur.

Bamidbar kitabının başında kampı ilgili tüm bu tasvir, eşitliğe yaptığı vurgu açısından, Turner'in *communitas* tanımıyla, yani halkın yalnızca, geçmiş (Mısır) geride bırakmış, ama henüz müstakbel istikametleri olan Erets Yisrael'e erişmemiş oldukları liminal mekânda deneyimleyebildiği ideal durumlarıyla tam bir uyum içindedir. Henüz, bir toplumu - içinde doğal olarak oluşan tüm eşitsizliklerle birlikte - inşa etmeye başlamış değildir. Şu an için birliktedirler; çadırları, merkezinde Mişkan'ın bulunduğu mükemmel bir kare oluşturmaktadır.

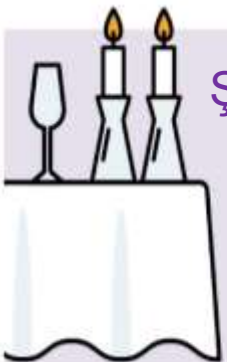
Bamidbar kitabının dokunaklı yanı, bu *communitas* durumunun çok kısa sürmüş olmasında yatar. Kitabın

başındaki sakin ve huzurlu atmosfer, çok kısa bir süre içinde üst üste tartışmalarla, ardı ardına isyanlarla, bütün bir neslin Ülke'ye girme fırsatına mal olacak bir dizi aksaklıkla paramparça olacaktır.

Yine de, Bamidbar kitabı da tıpkı Bereşit gibi, bir düzen sahnesiyle açılmaktadır; Bereşit'teki doğal bir düzenken, buradaki sosyal bir düzendir. Oradaki altı güne bölünmüştür, buradaki on iki kabile (2x6) halinde düzenlenmiştir. Bamidbar'daki her kişi, tıpkı Bereşit'teki her canlı türü gibi, kendi haklı yerine sahiptir; "herkes atasal ailesinin amblemini taşıyan sancağının yanındadır" (Bamidbar 2:1).

Dolayısıyla, çöl sadece bir mekândan ibaret değildi; bir varoluş durumuydu, bir dayanışma anıydı, Mısır'daki kölelikle, daha sonra Erets Yisrael'de ortaya çıkacak olan sosyal eşitsizlikler ortamı arasındaki yolun orta noktasında, gerçek zaman ve mekânda bir daha asla tam olarak yaşanamayacak bile olsa, hiçbir zaman da unutulmayacak bir idealdi.

Yahudilik, bir zamanlar var olanın, sadece Tanrı'nın sözüne kulak versek tekrar olabileceğini söylercesine, Bereşit kitabının başında sunulan doğal ve Bamidbar kitabının başında sunulan sosyal uyum vizyonunu hiçbir zaman unutmamıştır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce bir deneyimi "şekillendirici" yapan nedir? Aklınıza bu tür bir deneyim yaşadığınız bir zaman geliyor mu?
2. Geçiş dönemleri sırasında sizin uyguladığınız bazı ritüeller nelerdir?
3. Zorlu dönemlerin olumlu dönüşümlere yol açabileceği fikri size hitap ediyor mu? Evetse neden, hayırsa neden?

